

УДК: 339.94; 378.11
DOI: 10.36919/2312-7812.1.2021.134

С.В. Бебко

УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ КООПЕРАЦІЄЮ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Описані сучасні теоретико-методичні концепції кооперації у сфері освіти. Подано основні тенденції розвитку світового ринку послуг вищої освіти. Обґрунтовано доцільність розширення міжнародної співпраці закладів вищої освіти. Подано фактори пропозиції послуг на міжнародному ринку освітніх послуг. Наведено асиметрії соціально-економічного розвитку, які впливають на можливість отримання освіти. Вказано, що в Україні вже сформовано інституційні передумови кооперації з іноземними закладами освіти. Подано пропозиції щодо для підтримки ефективних процесів кооперації та інтернаціоналізації у сфері вищої освіти. Доведено, що важливим призначенням кооперації закладів вищої освіти різних країн виступає мінімізація негативного впливу глобальної нестабільності. Обґрунтовано розширення державного інвестування розвитку освітньої інфраструктури, що виступатиме чинником активізації процесів інтернаціоналізації та кооперації у сфері вищої освіти. Показано, що кооперація освітніх закладів дозволяє створювати конкурентоспроможний освітній продукт який враховує світові тенденції ринку освітніх послуг в умовах пандемії, можливості максимально задовольняти зростаючі потреби споживача, ефективно використовувати наявні ресурси та залучати нові.

Modern theoretical and methodological concepts of cooperation in the field of education are described. The basis of the tendency of development of the world market of higher education services is given. The expediency of expanding international cooperation of higher education institutions is substantiated. The factors of supply of services in the international market of educational services are given. The asymmetries of socio-economic development that affect the possibility of education are given. It is pointed out that the institutional preconditions for cooperation with foreign educational institutions have already been formed in Ukraine. Proposals are submitted to support effective processes of cooperation and internationalization in the field of higher education. It is proved that the important purpose of cooperation of higher education institutions of different countries is to minimize the negative impact of global instability. Expansion of state investment in the development of educational infrastructure is substantiated, which will be a factor in intensifying the processes of internationalization and cooperation in the field of higher education. It is shown that the cooperation of educational institutions allows to create a competitive educational product that takes into account global trends in the market of educational services in a pandemic, the ability to best meet the growing needs of consumers, effectively use existing resources and attract new ones.

Ключові слова: вища освіта, економічна кооперація, управління, кооперація закладів вищої освіти, глобалізація, інтернаціоналізація.

Key words: higher education, economic cooperation, management, cooperation of higher education institutions, globalization, internationalization.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Глобальні тенденції розвитку також торкнулись сфери освіти та науки у більшості країнах, тому швидка адаптація до змін та викликів дозволить уникнути впливу модифікованої конкуренції та ускладнень системи взаємозв'язків та взаємозалежностей між учасниками світового ринку освітніх послуг.

Нині світові ринки освітніх послуг є доволі динамічними та прогресуючими, їх ємність оцінюється у розмірі понад 100 млрд. дол. США на рік. Уряди іноземних країн визнають міжнародну освіту ключовим чинником у створенні нових робочих місць у країні перебування іноземних студентів, так як активізується попит та споживання через зростання кількості осіб у країні навчання, що продукуватиме мультиплікативні ефекти. Відповідно, українські заклади вищої освіти мають потенціал, у тому числі за рахунок збільшення доходу від навчання осіб з інших країн.

Стратегія української освіти та процеси інтернаціоналізації спонукають до активізації нових напрямків розвитку освітньої сфери шляхом кооперації з закладами інших країн і на цій основі стимулюють подальшу інтеграцію у світовий освітній простір. Кооперативна діяльність в освітній сфері, таким чином, сприятиме позитивній динаміці національної економіки взагалі й окремих освітніх інституцій. У свою чергу, це вимагає обґрунтування нових просторових освітньо-наукових парадигмальних засад вивчення відносин між суб'єктами ринку освітніх послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Світова та вітчизняна наука має значний доробок з питань розвитку освіти, зокрема з питань інтернаціоналізації, міжнародної освіти, участі та ролі груп стейкхолдерів в процесах освітньої діяльності тощо. Плідно працюють над цією проблематикою А. Вербицька А., Ж. Дерій, С. Захарін, І. Силадій, Н. Холявко та інші науковці. Зокрема, вченими обґрунтовано перспективні механізми кооперації закладів вищої освіти на основі поєднання їхнього освітнього, наукового та інноваційного потенціалів. Однак, в сучасних умовах, які характеризуються звуженням доступу до економічних ресурсів, доцільним є вироблення новітніх методик та рекомендацій з питань активізації процесів кооперації закладів вищої освіти в контексті реалізації політики освітньої інтернаціоналізації.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті — подати результати аналізу теоретико-методичних основ кооперації закладів вищої освіти в контексті глобалізації, а також навести пропозиції щодо інтернаціоналізації та кооперації закладів вищої освіти України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наразі освіта перетворюється на тривалий і безперервний процес з якісними та кількісними змінами. Ці зміни, характерні для самого процесу освіти, відбуваються на фоні глобальних перетворень, що охоплюють економіку окремих країн, регіонів і світу в цілому. Ж.В. Дерій [2; 3] вказує, що в таких умовах освіта стає «ядром» інноваційних перетворень, призводить до нарощування людського потенціалу та його системної капіталізації, виступає драйвером розвитку особистості.

А.В. Вербицька констатує, що виправданою та актуальною є стійка тенденція до інтернаціоналізації вищої освіти та її інтеграції в глобальний простір. Міжнародний ринок освітніх послуг характеризується зростанням конкуренції: поряд із традицій-

ними лідерами ряд країн розвиває активну політику щодо просування власного освітнього продукту [1, с. 14].

Одним з напрямків досліджень з тематики освіти є вивчення питань кооперації на ринку освітніх послуг. Конкуренція у сфері освіти знаходиться під безпосереднім впливом конкуренції на ринку праці: роботодавці бажають отримати кращих працівників, освітні заклади при цьому конкурують за їх підготовку [6, с. 36]. Але при цьому закладаються основи деформації партнерства, виникає система нерівноправних відносин.

Сучасні тенденції розвитку вищої школи спонукають до пошуку перспективних шляхів розвитку, які дозволять закладам вищої освіти виконувати покладену на них місію. Очікується, що заклади вищої освіти мають опанувати гідне місце на ринку освітніх послуг. Сучасним університетам відведена провідна роль в адаптації до глобалізації. В таких умовах курс на розширення міжнародної співпраці є цілком обґрунтованим [7; 8].

Відтак, не дивлячись на наявність розробок з питань розвитку освіти, наразі виникає потреба у дослідженнях, які б містили системний підхід до аналізу нових форм взаємодії, зокрема кооперації, що є актуальним за умов глобальної конкуренції на світових ринках, в тому числі й на ринку надання освітніх послуг.

В контексті дослідження кооперації закладів вищої освіти у глобальному середовищі доцільно виокремити фактори пропозиції послуг на міжнародному ринку освітніх послуг. До зазначених факторів провідні дослідники [1; 6; 7; 8] відносять:

- нові технології надання освітніх послуг, які продукують нові способи задоволення освітніх потреб;

- гнучкість та інноваційність конкурентів, які здатні витіснити традиційних надавачів освітніх послуг за рахунок високої якості та конкурентної ціни;

- зміна попиту на освітні послуги та нові моделі поведінки споживача таких послуг;

- розвиток освітніх платформ, які через високий рівень інформатизації створюють нові способи споживання послуг освіти;

- зниження бар'єрів в отриманні освітніх послуг, змінюючи при цьому особисте та професійне середовище.

Названі фактори одночасно є інноваційними чинниками розвитку сфери освіти. Проте, крім можливостей, сучасний світ формує соціально-економічні асиметрії, які проявляються в обмежених можливостях отримати освіту. Слід зважати, що такі асиметрії проявляються у певних типах нерівностей:

- економічна нерівність, яка пов'язана з різними доходами як різних соціальних груп, так і між особистостями;

- структурна нерівність є висхідною умовою процесів розподілу, вона проявляється у нерівному розподілі можливостей;

- представницька нерівність.

Опрацювання світового досвіду у сфері співпраці закладів освіти різних країн показує, що передумовами такої співпраці, й зокрема кооперації є певні соціально-економічні, правові, політичні, психологічні чинники.

Можемо стверджувати, що в Україні вже сформовано інституційні передумови кооперації з іноземними закладами освіти. Основною такою передумовою є підпи-

сання Болонської декларації у 2005 р., яка передбачає стандартизацію підходів у навчанні, функціонуванні та розвитку вищої освіти.

На нашу думку, для підтримки ефективних процесів кооперації та інтернаціоналізації у сфері вищої освіти доцільно використовувати різноманітні економічні інструменти, у тому числі податкові пільги [4, с. 89].

Важливим призначенням кооперації закладів вищої освіти різних країн виступає мінімізація негативного впливу глобальної нестабільності. Нестабільність сучасного світу, з його викликами та загрозами, свідчить про настання епохи турбулентності, що ілюструється складними економічними, соціальними та екологічними процесами, які відбуваються у світовій спільноті. Ці процеси відобразились зокрема на сфері вищої освіти, яка в умовах глобальної пандемії зазнала кумулятивного впливу всієї сукупності викликів та раніше невирішених проблем.

Вказана теза виступає обґрунтування розширення державного інвестування розвитку освітньої інфраструктури, що виступатиме чинником активізації процесів інтернаціоналізації та кооперації у сфері вищої освіти. Такий тип інвестування широко використовується у практиці реалізації освітньої політики у провідних країнах [5, с.104].

Ключовим викликом для сфери освіти стала спроба адаптації до нових стандартів та вимог в умовах пандемії, що дозволить закладам вищої освіти (ЗВО), з одного боку, продовжувати надавати освітні послуги, а з іншого, — забезпечити здобувачів від ризику інфікування та стримувати поширення захворювання. Крім того, слабка кооперація між ЗВО та бізнесом, низька якість підприємницької освіти, недостатність компетенцій, які можна отримати, навчаючись за конкретною освітньою програмою, теоретичний характер наукових досліджень, відсутність науково-дослідницької інфраструктури не дають змоги масштабування бізнесу, що в умовах пандемії є суттєвою загрозою для економічних агентів.

Кооперація посилює синергетичний ефект від взаємодії для усіх учасників цього процесу, адаптація до роботи у нових умовах дозволить закладам вищої освіти зайняти лідерські позиції у галузі та отримати нові управлінські навички як з точки зору системного підходу, так і технічно.

У процесах кооперації ЗВО вагомим є питання залучення ринку та підприємницького сектору до вирішення проблем розвитку в умовах пандемії. Але просте об'єднання з метою спільної діяльності в умовах пост карантину не може відбутись без урахування зовнішніх ефектів (екстерналій).

Кооперація освітніх закладів дозволяє створювати конкурентоспроможний освітній продукт, який враховує світові тенденції ринку освітніх послуг в умовах пандемії, можливості максимально задовольняти зростаючі потреби споживача, ефективно використовувати наявні ресурси та залучати нові. Врахування цих факторів одночасно грає на користь конкретного ЗВО, оскільки є передумовою для забезпечення його конкурентоспроможності, як інституції.

Залучення України до глобального освітнього простору вищої освіти, ризики, викликані пандемією, та швидкозмінні економічні умови діяльності вимагають новітніх підходів та методів співпраці, серед яких вагому роль має кооперація освітніх, наукових та підприємницьких структур.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Кооперація закладів вищої освіти є рефлексією на фактори пропозиції

послуг на міжнародному ринку освітніх послуг. Серед зазначених факторів виділено наступні: нові технології надання освітніх послуг, які продукують нові способи задоволення освітніх потреб; гнучкість та інноваційність конкурентів, які здатні витіснити традиційних надавачів освітніх послуг за рахунок високої якості та конкурентної ціни; зміна попиту на освітні послуги та нові моделі поведінки споживача таких послуг; розвиток освітніх платформ, які через високий рівень інформатизації створюють нові способи споживання послуг освіти; зниження бар'єрів в отриманні освітніх послуг, змінюючи при цьому особисте та професійне середовище.

Важливим призначенням кооперації закладів вищої освіти різних країн виступає мінімізація негативного впливу глобальної нестабільності.

В Україні вже сформовано інституційні передумови кооперації з іноземними закладами освіти. Основною такою передумовою є підписання Болонської декларації у 2005 р., яка передбачає стандартизацію підходів у навчанні та розвитку вищої освіти.

Для підтримки ефективних процесів кооперації та інтернаціоналізації у сфері вищої освіти доцільно використовувати різноманітні економічні інструменти, у тому числі податкові пільги. Обґрунтовано доцільність розширення державного інвестування розвитку освітньої інфраструктури, що виступатиме чинником активізації процесів інтернаціоналізації та кооперації у сфері вищої освіти.

Доведено, що кооперація посилює синергетичний ефект від взаємодії для усіх учасників цього процесу, а адаптація до роботи у нових умовах дозволить закладам вищої освіти зайняти лідерські позиції у галузі та отримати нові управлінські навички.

Кооперація освітніх закладів дозволяє створювати конкурентоспроможний освітній продукт, який враховує світові тенденції ринку освітніх послуг в умовах пандемії, можливості максимально задовольняти зростаючі потреби споживача, ефективно використовувати наявні ресурси та залучати нові.

У подальшому слід провести дослідження, спрямовані на активізацію залучення закладів вищої освіти України до глобального освітнього простору, ідентифікувати ризики та виклики розвитку глобальної освітньої системи з точки зору їхнього впливу на реалізацію національних інтересів.

1. *Вербицька А.В.* Міжнародний ринок освітніх послуг: сучасні тенденції та їх вплив на конкурентоспроможність національної економіки. *Управління розвитком*. 2018. № 1 (191). С. 11-18.
2. *Дерій Ж.В.* Капіталізація людського потенціалу: теорія, методологія, практика: монографія. Чернівці: ЧНТУ, 2013. 299 с.
3. *Дерій Ж.В.* Капіталізація людського потенціалу: функціональний аспект. *Вісник Чернівецького державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. 2012. № 3 (60). С. 21-27.
4. *Захарін С.В.* Вплив оподаткування на заощадження та інвестиції. *Фінанси України*. 2005. № 10. С. 83-90.
5. *Захарін С.В.* Регулювання розвитку інвестиційного ринку. *Фінанси України*. 2005. № 7. С. 98-105.
6. *Силадій І.М.* Розвиток освіти в контексті основних викликів глобалізації. *Вища освіта України*. 2016. №4. С. 34-38.
7. *Холявко Н.І.* Модернізація системи вищої освіти в умовах становлення інформаційної економіки: монографія. К.: видавець Брагінець О.В., 2018. 382 с.
8. Україна на міжнародному ринку освітніх послуг вищої освіти. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. URL:<http://old2.niss.gov.ua/articles/1695/>